

Kraska, Beata

Polsko-białoruska współpraca transgraniczna jako nowy model więzi międzynarodowych

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 20, 241-260

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Polsko-białoruska współpraca transgraniczna, jako nowy model więzi międzynarodowych

Teoretyczny i historyczny kontekst współpracy transgranicznej

W ostatniej dekadzie XX wieku w wyniku transformacji systemowej w krajach Europy Środkowo-Wschodniej rozpoczął się, dotychczas nieznanymi i niefunkcjonującymi w tej części świata, proces dobrowolnej integracji. Postępująca z upływem czasu współpraca obejmuje swym zakresem różnorodne dziedziny życia publicznego - polityczną, ekonomiczną, społeczną oraz kulturalną. Hasło „*Europa to Europa regionów*”¹ staje się odzwierciedleniem współczesnych trendów na kontynencie europejskim, wyzwalających odchodzenie od narzucania sztywnych podziałów granicznych. Ważnymi aspektami procesu integracji, przy pełnej niezależności politycznej państw, nadal są coraz to nowe prawa i zasady obowiązujące w ekonomii, rozszerzanie oraz dopasowywanie ustroju demokratycznego państw do funkcjonujących szczebli samorządności terytorialnej, regionalnej i lokalnej oraz potrzeb rozwijających się potrzeb społeczeństw obywatelskich. Państwa współpracujące poprzez ujednocianie działalności na niższych szczeblach, zmierzają do wspólnego oddziaływania na różne sfery życia publicznego w obszarach przygranicznych. Celem współpracy partnerskiej jest na ogół potrzeba rozwiązywania zbliżonych problemów oraz chęć nawiązywania kontaktów w celu realizacji podobnych lub takich samych projektów, wymiany informacji o efektywnych osiągnięciach, służące niwelowaniu kontrastów w gospodarkach, których już nie dzielą tak szczelne granice. Podnoszeniu poziomu życia mieszkańców, przełamywaniu historycznie wykreowanych stereotypów sąsiedzkich, pomimo istniejących formalnie granic państwowych, służą partnerskie kontakty między krajami, regionami, a przede wszystkim pomiędzy ich obywatelami. Istotna sfera wzajemnych kontaktów dotyczy nowej powinności granicy mię-

1 M. Masjukou, *Białoruskie euroregiony jako instrument współpracy w kontekście rozszerzenia Unii Europejskiej*, [w:] A. Eberhardt, U. Ułachowicz (red.), *op. cit.*, s. 103.

dzypaństwowej. Granica jako linia „(...) która oddziela terytorium państwa od innych obszarów, tzn. od terytoriów innych państw lub terytoriów nie podlegających niczyjej suwerenności”² funkcjonuje nadal, jednakże w odniesieniu do współpracy ponad granicznej zostaje ograniczona. „Bez graniczność” rozumiana w kontekście regionalnego współdziałania, to również łagodzenie niepomysłnych pobudek wytyczania granic, w sposób naturalny staje się łącznikiem w całym procesie integrowania regionów.

Transgraniczna współpraca uwarunkowana jest i cechuje się specyfiką wynikającą z położenia geograficznego. Zgodnie z kryterium geograficznym wyróżnia się cztery rodzaje regionów³:

- regiony transgraniczne – obszar ich przekracza jedną lub więcej granic państwowych;
- regiony przygraniczne – regiony, których jedną z granic jest granica państwa;
- regiony wewnętrzne – nie mają żadnych związków z regionami znajdującymi się poza granicami państwa na terenie którego się znajdują;
- regiony nadmorskie – mogą być regionami transgranicznymi jak i przygranicznymi;

Euroregiony są swoistym, niedookreślonym w prawie europejskim, synonimem określającym współpracę transgraniczną. Euroregionami potocznie nazywane są porozumienia podpisywane przede wszystkim dla ponad granicznej koordynacji realizowanych wspólnych przedsięwzięć. Mimo granic państwowych, dwie lub większa ilość jednostek reprezentujących regiony z dwóch lub z większej liczby państw, minimum po jednym regionie z terytorium państwa objętego współpracą za obszar swego wspólnego działania przyjmują wybrane dziedziny życia publicznego nie podające się rozgraniczeniom granicznym. Euroregiony, jako porozumienia określające dobrowolną wspólnotę interesów najczęściej jednostek samorządowych z terytoriów różnych państw, na obszarze państwa każdego z sygnatariuszy działają na podstawie prawa wewnętrznego. Doświadczenie pokazuje, że współpraca transgraniczna realizowana jest w różnej formie. Czasami są to korporacje samorządowe utworzone przez pojedyncze samorządy lub związki gmin. Jednostki samorządowe na podstawie uchwał swoich

2 W. Góralczyk, *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*, Warszawa 1995, s. 187.

3 J. Wojnicki, *Samorząd lokalny w Polsce i w Europie*, Pułtusk 2003, s. 115.

organów stanowiących upoważnione są one do zawierania pomiędzy sobą umów o współpracy przekraczającej granicę jednego państwa⁴. Jednostki podejmujące współpracę transgraniczną, po jej podjęciu powinny kierować się podstawowymi zasadami będącymi wyrazami wzajemnego szacunku i sprawczego urzeczywistniania celów współpracy.

Dla prawidłowego i satysfakcjonującego strony przebiegu takiej współpracy znaczenie mają m.innymi:

- Zasada pomocniczości (subsidiarności) – wskazująca na możliwość podejmowania działań wówczas i wyłącznie w takim zakresie, w jakim cele zamierzonego działania nie mogą zostać osiągnięte w sposób wystarczający poprzez poszczególnych partnerów w działaniach indywidualnych, co w żaden sposób nie wyklucza udzielania pomocy z różnych źródeł, w tym Unii Europejskiej, państw członkowskich czy większych jednostek administracyjnych⁵;
- Zasada proporcjonalności – wskazująca, że zakres i formy działania przez struktury euroregionu nie powinny wykraczać poza to, co jest konieczne do osiągnięcia wyznaczonych celów⁶
- Zasada solidarności – wymagająca lojalności i współpracy obszarów transgranicznych zapewniających ochronę praw podmiotowych wynikających z prawa wspólnotowego i respektowanie podstawowych interesów i struktur partnerów, m.innymi poprzez poszukiwanie synergii między konkurencyjnymi projektami⁷;
- Zasada partnerstwa – określająca obowiązek możliwie najbliższej współpracy na wszystkich etapach realizacji przedsięwzięcia⁸;
- Zasada programowania – nakładająca obowiązek planowania i realizacji

4 M. Olszewski, *Współpraca regionów*,

http://www.exporter.zigzag.pl/zarzadani...niez/unia_2_euroregiony.html [05.12.2005].

5 Definicja opracowana na podstawie tekstu Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy w wersji wydanej przez Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2004 Część I, Tytuł III, Artykuł I-11 ust. 3

6 Definicja opracowana na podstawie tekstu Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy w wersji wydanej przez Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2004 Część I, Tytuł III, Artykuł I-11 ust. 4

7 Definicja opracowana na podstawie Konstancy A. Wojtaszczyk /red/ Encyklopedia Unii Europejskiej, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2004, str. 482

8 Definicja opracowana na podstawie Konstancy A. Wojtaszczyk /red/ Encyklopedia Unii Europejskiej, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2004, str. 479

zadań na podstawie wieloletnich, strategicznych programów zmierzających do wypracowania korzystnej perspektywy dla rozwoju euroregionu⁹;

- Zasada proporcjonalności – wymagająca aby środki nakładane na realizatorów były odpowiednie do wspólnie przyjętych celów¹⁰;
- Zasada dodatkowości – określająca wymóg uzupełniającego korzystania z funduszy, inicjatyw i programów Unii Europejskiej jako środków uzupełniających dla nakładów własnych, a także obowiązek ciągłego wzbogacania efektów¹¹.

Współpraca transgraniczna z udziałem polskich regionów realizowana jest praktycznie według dwóch modeli¹²:

1. tzw. modelu samorządowego – co w praktyce oznacza utworzenie po stronie polskiej celowego związku gmin, a następnie nawiązanie i zawarcie porozumień i określanie struktury organizacyjnej współpracy z podobnym związkiem jednostek terytorialnych partnera lub partnerów zagranicznych;
2. tzw. administracyjno-samorządowy – co oznacza utworzenie ponad-granicznego związku międzyregionalnego, posiadającego wspólny dla stron współpracujących statut;

Stosowane dla określenia współpracy transgranicznej pojęcie „Euroregion” wywodzi się z najstarszej koncepcji takiej współpracy nazwanej „Euroregio”. Zapoczątkowana w 1958 roku na terenie przyległym do granicy holendersko–niemieckiej między rzekami Ren, Ems i Jssel¹³ pozostaje przykładem euroregionu powołanego z potrzeby niwelowania odwiecznych konfliktów narodowościowych. Należy zaznaczyć, że z podejmowanych od tego czasu różnych inicjatyw współpracy transgranicznej nie wszystkie dla ich określenia stosowały nazwę euroregion. Przyczyny powstawania tego rodzaju związków w Europie Zachodniej ewoluowały od kilkuset lat za każdym razem w innym aspekcie. Po 1945 roku współpraca regionów

9 M. Proniewski, *op. cit.*, s. 318.

10 Definicja opracowana na podstawie Konstancy A. Wojtaszczyk /red/ *Encyklopedia Unii Europejskiej, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2004, str. 480*

11 Definicja opracowana na podstawie Konstancy A. Wojtaszczyk /red/ *Encyklopedia Unii Europejskiej, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2004, str. 476*

12 J. Gajewski, *Europa Środkowa w polskiej polityce zagranicznej*, [w:] R. Kuźniar, K. Szczepanik (red.), *op. cit.*, s. 293.

13 M. Olszewski, *op. cit.*

miała przełamywać dziejowe spory narodowe oraz gwarantować pokój i bezpieczeństwo na określonym terenie. W latach 50-tych postrzeganie regionów nabrało charakteru ekonomiczno-społecznego. Prowadzenie polityki regionalnej, z zamiarem korzystniejszego rozwoju najbiedniejszych regionów w Europie Zachodniej rozpoczęto programowo w latach 70-tych. W 1975 roku w ramach Wspólnot Europejskich utworzono Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (FEDER), którego celem był podział wspólnotowych środków finansowych pomiędzy najbiedniejsze regiony Wspólnoty. Następnie, na mocy Traktatu o Unii Europejskiej (Maastricht) z 7 lutego 1992 r., w 1994 roku powołano do życia Komitet Regionów. Współpracę regionalną i transgraniczną na obszarze całej Europy poparto także w 1992 roku, na forum Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, co znalazło wyraz w art. IX Dokumentu Helsińskiego¹⁴. Podnoszenie standardów życia, pojawienie się pierwszych inicjatyw rozwoju transgranicznej infrastruktury technicznej, turystyki i promocji zasobów regionów, ochrony środowiska naturalnego, polityki społecznej poprzez funkcjonowanie stałych, reprezentatywnych, wspólnych organów, pomocnych w programowaniu rozwoju i koordynacji kontaktów i działań, stanowiło istotne czynniki ewolucji działań w ramach euroregionów na zachodzie Europy. Ewidentnym tego przykładem jest utworzony w 1984 r. euroregion Pireneje, historycznie, wewnątrznie różniący się w kwestiach politycznych. Jednakże partnerzy, regiony Francji, Hiszpanii oraz księstwo Andory współpracują ze sobą w jego ramach w obszarach rozwoju infrastruktury, turystyki, lotnictwa oraz prezentacji dorobku kulturowego regionu¹⁵.

Podjęcie przez polskie regiony współpracy transgranicznej i jej rozwój stały się możliwe po przyjęciu przez Polskę dokumentów określających jej ramy i uwarunkowania. Wzorce w zakresie ustanawiania współpracy euroregionów określone zostały przez państwa członkowskie Rady Europy, w Europejskiej Konwencji Ramowej o współpracy Transgranicznej między Wspólnotami i Władzami Terytorialnymi sporządzonej 21 maja 1980

14 W. Malendowski, M. Rotajczak, *Euroregiony – polski krok do integracji*, Wrocław 2000, s. 29, 30.

15 K. Klupś, *Perspektywy współpracy transgranicznej w oparciu o funkcjonowanie Euroregionów w Europie Środkowo – Wschodniej*, [w:] Z. J. Winnicki (red.), *Polska mniejszość narodowa w Europie...*, s. 247.

roku w Madrycie. Polska ratyfikowała konwencję w dniu 10 marca 1993 roku¹⁶. Konwencja miała na celu dokonanie lepszych i zarazem korzystniejszych powiązań i współdziałania pomiędzy jednostkami z ratyfikujących ją państw. Zgodnie z Konwencją Madrycką transgraniczna współpraca to każde wspólnie podjęte działanie mające na celu umocnienie i dalszy rozwój sąsiedzkich kontaktów między wspólnotami i władzami terytorialnymi dwóch lub większej liczby państw, przy założeniu, że współpraca transgraniczna ograniczona jest ramami właściwości wspólnot i władz terytorialnych, w sposób wyznaczony przez prawo wewnętrzne każdego z państw¹⁷.

Kolejną podstawą prawną współpracy transgranicznej jest Europejska Karta Samorządu Terytorialnego (EKST) podpisana 15 października 1985 roku. Przepisy Karty określają istotne zasady i postanowienia ogólnie dotyczące funkcjonowania samorządu terytorialnego do przyjęcia i respektowania, których obowiązane są państwa członkowskie Rady Europy. Rzeczpospolita Polska ratyfikowała EKST w dniu 26 kwietnia 1993 roku¹⁸. Wymienione dokumenty przyjęte przez państwa europejskie, stanowią dobrą podstawę do zawierania szczegółowych porozumień międzypaństwowych o wspieraniu współpracy transgranicznej, nawiązywanej pomiędzy różnymi podmiotami lokalnymi. Unormowania na poziomie europejskim, wzbogacane o umowy i porozumienia międzyrządowe zawarte w latach 90-tych to nowe impulsy i przyzwolenie dla poszukiwania nowych kierunków i reguł dalszych działań współpracy dla samorządów lub władz lokalnych. Dodatkowym efektem rozwoju unormowań w obszarze współpracy transgranicznej jest tworzenia dwustronnych, międzyrządowych komisji porządkujących bilateralną działalność transgraniczną. Przyjęcie stosownych, międzyrządowych dokumentów umożliwiło m.in. ożywienie dwustronnych kontaktów w obszarze kontaktów Polsko-Białoruskich, w tym powstanie i funkcjonowanie Polsko-Białoruskiej Międzyrządowej Komisji Koordynacyjnej ds. Współpracy Transgranicznej. W dniach 25-26 listopada 1998 r. w Białymstoku odbyło się II posiedzenie tejże Komisji, na którym podkomisja ds. współpracy międzyregionalnej uzgodniła zakres wspólnych zadań obejmujących m.in.:

16 J. Wojnicki, *op. cit.*, s. 118.

17 *Ibidem*, s. 119.

18 *Ibidem*, s. 111.

- koordynację prac przy uzgadnianiu bilansów wodno-gospodarczych rzeki Narwi w związku z budową zbiornika wodnego Siemianówka;
- sprawny obieg informacji o składowiskach substancji i odpadów szkodliwych oraz pojawiających się zagrożeniach ekologicznych;
- wyznaczenie transgranicznych terenów będących pod ochroną oraz dbałość o polepszanie stanu środowiska naturalnego w strefach przygranicznych;
- opracowanie metodologii skutecznej informacji o przepisach panujących w handlu zagranicznym po obu stronach granicy, pomoc w organizacji targów, pokazów i innych imprez promocyjnych oraz seminariów i szkoleń;
- wspieranie koordynacji między szkołami i placówkami oświatowo-wychowawczymi w dążeniach do wymiany dzieci i młodzieży oraz rozwoju sportu i kultury¹⁹.

Istotnym aspektem umożliwiającym nawiązywanie współpracy są również ustalenia podejmowane przez polityków i ich akceptacja dla wypracowanych propozycji. Rozmowy przedstawicieli władz najwyższego szczebla zakończone porozumieniem traktatowym, a następnie odpowiednimi umowami międzynarodowymi stanowi przyzwolenie i w większości przypadków daje początek kooperacji transgranicznej i międzyregionalnej.

Ideę i stanowisko polskiej polityki zagranicznej wobec tworzenia euroregionów jasno przedstawił w swoim czasie minister Skubiszewski stwierdzając „(...) *Za podstawową zasadę rząd uznaje tu dobrowolność udziału społeczności lokalnych i ich reprezentacji. Jednocześnie traktujemy tę współpracę jako instrument w tworzeniu sieciowych stosunków Polski z sąsiadami. (...) Rząd popiera zatem rozwój współpracy transgranicznej i tworzenie dla niej roboczych struktur prze władze lokalne i samorządy*”²⁰. Od roku 1994 ministrowie spraw zagranicznych zwyczajowo, przynajmniej raz do roku regularnie spotykają się z przedstawicielami polskich regionów i utworzonych z ich udziałem euroregionów. Spotkania ministrów Polski i Białorusi nadal bywają jednak rzadkością. Od stycznia 1995 roku przedstawiciele polskiego resortu spraw zagranicznych uczestniczą w posiedzeniach Forum Polskich Regionów Granicznych, które zostało utworzone jako organ konsultacyjno-opiniotwórczy, dla wymiany informacji i prezentacji zdobytych wzajemnych doświadczeń. Forum pełni również funkcje

19 J. Stankiewicz, *Stosunki...*

20 J. Gajewski, *op. cit.*, s. 290.

reprezentacyjne w imieniu polskich regionów wobec struktur międzynarodowych i władz centralnych²¹. Współpraca transgraniczna i międzyregionalna w 2000 roku została wpisana do rządowego dokumentu *Strategia zintegrowanego zarządzania granicą*. Dokument definiuje politykę Polski wobec zabezpieczenia granic i funkcjonowania regionów przygranicznych w kontekście akcesji do UE, w tym dostosowanie jej do wymogów układu z Schengen²².

Euroregiony, mimo niesformalizowanego nazewnictwa, przez wieloletnią praktykę, stały się jednak stosowanym często, zinstytucjonalizowanym w swoisty sposób modelem współpracy transgranicznej.

Polska, współpracę transgraniczną wzdłuż granicy wschodniej traktuje jako narzędzie na pojednanie i układanie dobrych stosunków z sąsiadami i w odróżnieniu od pozostałych granic, jako działania wspomagające podejmowanie lub rozwój procesów demokratyzacji w krajach naszych sąsiadów. Państwa rzadko wyzwalają i sprawnie przenoszą idee demokratyczne, to ludzie u ludzi wyzwalają potrzebę godności i wolności. Państwa mogą takim działaniom sprzyjać lub je niweczyć, jak to się niestety dzieje na Białorusi. Należy mieć nadzieję, że podejmowane antydemokratyczne działania reżimu Łukaszenki zakończą się fiaskiem, że Białorusini m.innymi poprzez współpracę transgraniczną z Polakami dołączą do wolnych narodów Europy. Na będącym przedmiotem niniejszego opracowania pograniczu polsko-białoruskim funkcjonują trzy wymienione w kolejności ich powstawania, tzw. euroregiony: Bug, Niemen oraz Puszcza Białowieska. Współpraca transgraniczna z udziałem polskich jednostek przedstawiona została na poniższym zestawieniu mappek. Euroregion Puszcza Białowieska częściowo pokrywa się z pozostałymi dwoma, wcześniej utworzonymi na tym obszarze euroregionami.

Euroregion Bug

Współpraca transgraniczna w formie Euroregionu Bug²³, mająca wymiar

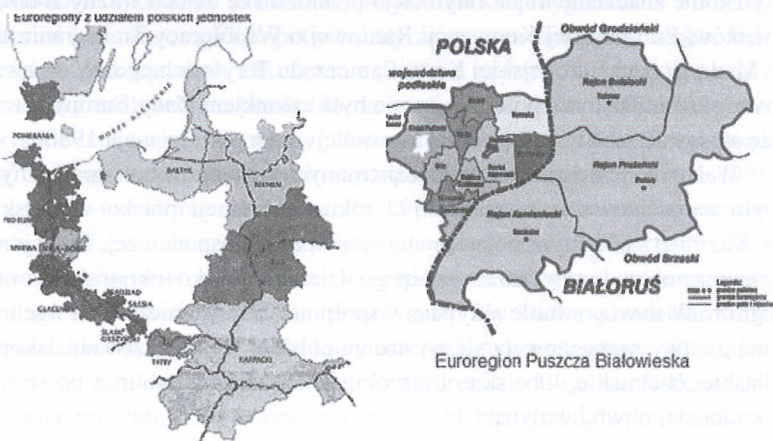
21 *Ibidem*, s. 290, 291.

22 *Ibidem*, s. 291.

23 proponowana pierwsza nazwa brzmiała Euroregion Ściana Wschodnia a następnie, po uzgodnieniach została zmieniona na Euroregion Bug, Białoruś – Przewodnik..., s. 194.

trilateralny, realizowana jest przez jednostki z Polski, Białorusi i Ukrainy.

Współpraca na polskiej granicy wschodniej była zainicjowana przez ist-

niejące wówczas polskie przygraniczne jednostki administracji samorządowej oraz centralne jednostki administracji rządowej. Pierwszym znaczącym krokiem było wypracowanie i podpisanie 30 kwietnia 1992 roku przez polskie instytucje, Porozumienia Regionalnego określającego cele planowanej współpracy. Podstawowym jej przedmiotem miało być opracowanie i realizacja programu restrukturyzacji i prywatyzacji w regionie. Dla zabezpieczenia organizacyjnego i finansowego określonej w Porozumieniu współpracy regionalnej powołano Konsorcjum Regionalne. Początek lat 90-tych był czasem, gdy polski Rząd prowadził aktywne działania na rzecz nowego układania stosunków międzypaństwowych, co sprzyjało wielu inicjatywom współpracy transgranicznej, jako nadającym tym stosunkom wymiar praktyczny. Polska prowadziła niezależne uzgodnienia zarówno z Białorusią jak i z Ukrainą. Współpracy polsko-białoruskiej miało służyć podpisane w Warszawie w dniu 24 kwietnia 1992 roku „Porozumienie o głównych zasadach współpracy transgranicznej”²⁴, stosunki między Polską a Ukrainą regulowało „Porozumienie o współpracy międzyregionalnej” podpisane

24 *Ibidem*, s. 295.

w Kijowie w dniu 24 maja 1992 roku²⁵

Dla nawiązywania współpracy międzynarodowej przez polskie regiony istotne znaczenie miała ratyfikacja przez Polskę dwóch ważnych dokumentów, Europejskiej Konwencji Ramowej o Współpracy Transgranicznej z Madrytu oraz Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego. W omawianym okresie Białoruś pomimo, że nie była członkiem Rady Europy starała się stosować zasady europejskiej konwencji madryckiej z maja 1980 r.

Ważnym elementem rozwoju trójstronnych stosunków transgranicznych było zorganizowanie w maju 1992 roku konferencji polsko-ukraińskiej w Kazimierzu Dolnym poświęconej współpracy gospodarczej, funkcjonowaniu samorządów, a także wspólnego działania polsko-ukraińskich miast i gmin. W nawiązywanie aktywnej współpracy transgranicznej na wschodniej granicy zaangażowały się po stronie polskiej województwa białkopodlaskie, chełmskie, lubelskie, i tarnobrzeskie, Miasto Lublin a po stronie ukraińskiej obwód wołyński.

W dwa miesiące po podpisaniu w Warszawie porozumienia polsko-białoruskiego i miesiąc po podpisaniu porozumienia polsko-ukraińskiej, w Kowlu na Ukrainie w dniu 30 czerwca 1992 r. podpisane zostało porozumienie pomiędzy Obwodem Wołyńskim a Komitetem Koordynacyjnym Porozumienia Regionalnego. Kolejnym istotnym elementem przyczyniającym się do rozwoju współpracy transgranicznej i jej instytucjonalizacji było powstanie 11 września 1992 roku w Zamościu Regionalnego Centrum Współpracy Transgranicznej. Centrum utworzone na mocy porozumienia podpisanego przez wojewodę zamojskiego, chełmskiego, przemyskiego oraz krośnieńskiego, reprezentantów prezydenta Ukrainy na obwód wołyński i lwowski, dyrektorów instytutów PAN /Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej i Instytutu Geografii i Zagospodarowania Przestrzennego/ oraz dyrektora Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych²⁶. W styczniu 1993 r. w Lublinie został utworzony bank ofert barterowych oraz barterowa izba rozrachunkowa w formie spółki polsko – ukraińskiej²⁷. We wnioskach konferencji odbywającej się w Kazimierzu Dolnym od 15 do 17 czerwca 1994 roku pod hasłem „Euroregion Bug jako problem badawczy i przedsięwzięcie gospo-

25 J. Gajewski, *op. cit.*, s. 295.

26 *Ibidem*, s. 154.

27 W. Malendowski, M. Rotajczak, *op. cit.*, s. 153, 154.

„*darcze*” podkreślano konieczność utworzenia Euroregionu i zarejestrowania go w Stowarzyszeniu Europejskich Regionów Granicznych. Na następnym trójstronnym spotkaniu w Chełmie, województwa przygraniczne z Polski, Białorusi i Ukrainy, zgodnie potwierdziły zajęte wcześniej stanowisko. Jednocześnie zaakceptowały zakończenie prac nad statutem i organizacją struktur euroregionalnych, co pozwoliło na przyjęcie w lutym 1995 roku przez wszystkie umawiające się strony „Porozumienia o utworzeniu Euroregionu Bug”²⁸. Pomimo wcześniejszych zapowiedzi i deklaracji w połowie 1995 roku Mińsk jednak nie udzielił zgody na przystąpienie obwodu brzeskiego do struktur Euroregionu. Wobec zaistniałej sytuacji strona Polska jak i ukraińska zadeklarowały chęć dalszej współpracy zmierzającej do utworzenia Euroregionu z dwustronnym modelem współpracy. Białoruś zadeklarowała gotowość na włączenie się w struktury euroregionu w przyszłości. Wynikiem nie przystąpienia strony białoruskiej do euroregionu Bug, zamiastką unormowania transgranicznej współpracy polsko-białoruskiej było porozumienie o współpracy między Obwodem Brzeskim a województwem białkopodlaskim podpisane 29 kwietnia 1995 roku pomiędzy wojewodą białkopodlaskim a przewodniczącym Komitetu Wykonawczego Obwodowej Rady Delegatów Ludowych w Brześciu²⁹. Artykuł 1 porozumienia podpisanego w Chełmie mówił, że współpraca ma dotyczyć: rozwoju kontaktów handlowych i gospodarczych, promocji obu regionów przez wzajemną wymianę informacji w formie np. specjalistycznych publikacji i opracowań, badań w zakresie systemów komunikacyjnych i transportowych, ulepszenia obsługi ruchu granicznego, prowadzenia spójnej polityki obejmującej leżące na pograniczu cenne ekosystemy i gospodarkę wodno-ściekową, itp. Pomimo przyjęcia daleko idących planów i perspektyw pomyślnego rozwoju współpracy, umawiające się strony nie utworzyły jakichkolwiek form instytucjonalizujących opisaną w porozumieniu współpracę³⁰. Zwolennicy współpracy w ramach struktury nazwanej Euroregion Bug ostatecznie zdecydowali się na utworzenie go pod koniec września 1995 roku w Łucku na Ukrainie, gdzie dokonano formalnego podpisania „Porozumienia o utworzeniu Związku Transgranicznego Euroregion Bug”. Sygnatariuszami Porozumienia ze strony polskiej zostały

28 *Białoruś - Przewodnik...*, s. 195.

29 *Ibidem*, s. 196.

30 *Ibidem*, s. 196.

województwa chełmskiego, lubelskiego, zamojskiego i tarnobrzeskiego, ze strony ukraińskiej Obwód Wołyński. Powiększenie Euroregionu Bug nastąpiło w 1998 roku gdy w jego struktury został dołączony białoruski Obwód Brzeski oraz województwo białkopodlaskie. W wyniku reformy administracyjnej przeprowadzonej w Polsce w 1999 roku współpracę w ramach Euroregionu Bug dotychczasowe trzy województwa białkopodlaskie, chełmskie i zamojskie zastąpiło nowe województwo lubelskie. Zmiany administracyjne spowodowały pomniejszenie obszaru euroregionu poprzez wyłączenie obszaru zlikwidowanego województwa tarnobrzeskiego. Rok później, w maju 2000 roku w struktury Euroregionu Bug weszły dwa nowe regiony ukraińskie: sokalski i żółkiewski, położone na terenie Obwodu Lwowskiego³¹. Aktualnie powierzchnia Euroregionu wynosi ok. 64 tys. km², a na obszarze objętym jego działaniem mieszka ok. 6,9 mln. obywateli³².

Po wszelkich zmianach nadal ważnym celem Porozumienia pozostała współpraca na terenach przygranicznych trzech państw członkowskich w szczególności w dziedzinach: zagospodarowania przestrzennego, komunikacji, transportu i łączności, oświaty, ochrony zdrowia, kultury, sportu i turystyki, ochrony i poprawy stanu środowiska naturalnego, likwidacji zagrożeń i klęsk żywiołowych, rozwijania łączności między gospodarzami obszarów przygranicznych oraz zinstytucjonalizowanie współpracy oraz współpracy podmiotów gospodarczych.

Struktury euroregionu w 2002 roku zrealizowały 16 projektów. Najbardziej interesujące i realizowane z dużym rozmachem były projekty kulturalne, w tym w szczególności atrakcyjne okazało się 5 poniżej wymienionych inicjatyw:

- *Międzynarodowe Poleskie lato z folklorem* organizowane we Włodawie, które zdobyło rangę światową,
- *I Międzynarodowy Festiwal Folklorystyczny Eurofolk*, organizowany w Zamościu,
- *Międzynarodowy Festiwal Twórczości Artystycznej Osób Niepełnosprawnych*, organizowany w Zamościu
- *Międzynarodowy Plener Plastyczny Kresy* organizowany w miejscowości Wola Uhruska

³¹ *Ibidem*.

³² *Euroregiony*, <http://www.euro.pap.com.pl/euroregiony/> [05.12.2005].

- *Transgraniczny Festiwal o Roztoczu z plenerem malarskim*³³, oraz projekty korekcyjne przejść granicznych.

Mimo starań stron tworzących Euroregion Bug i początkowych założeń o współpracy na równej płaszczyźnie niewątpliwie następuje intensywniejszy rozwój kontaktów Polski ze stroną ukraińską niż białoruską, co można wyjaśnić różną sytuacją polityczną w tych krajach.

Euroregion Niemen

Specyficznym, z powodu usytuowania w okolicy wyjątkowo bogatej w walory przyrodnicze i kulturowe jest położony na terenie trzech państw Polski, Białorusi i Litwy powstały w 1997 roku Euroregion Niemen, w 2002 roku dodatkowo poszerzony o rosyjski Obwód Kaliningradzki.

U podstaw utworzenia tego euroregionu legło założenie, że powinien zapewniać trwały kontakt między żyjącymi na tych terenach wieloma grupami etnicznymi. Północno-wschodnie pogranicze Polski jest miejscem zamieszkania, co oczywiste Polaków, ale także znaczących skupisk Litwinów oraz Białorusinów. Współpraca w tym regionie w niewielkim stopniu skupiona jest na podnoszeniu poziomu życia mieszkańców, obszarem aktywności pozostaje nawiązywanie kontaktów z przygranicznymi terenami Białorusi i Litwy, zamieszkałymi m.innymi przez Polaków. We każdej współpracy transgranicznej dobre kontakty między-etniczne uważane są za jeden z najbardziej pewnych modeli budowania porządku i spokoju społecznego na pograniczach. Pozytywnym bodźcem tego rodzajów kontaktów bywa wyzwalanie się pozytywnego współzawodnictwa międzygrupowego, które na ogół powoduje pozytywne w skutkach zmiany ekonomiczne i społeczne dla każdej ze stron³⁴.

Na terenie Euroregionu Niemen obowiązują i funkcjonują takie same szczegółowe podstawy prawne współpracy transgranicznej, jak w przypadku Euroregionu Bug z wyjątkiem „wymiany” jednej ze stron tzn. Ukrainy na Litwę i w tej sytuacji kluczowe znaczenie dla ustanowienia kooperacji

³³ K. Klupś, *op. cit.*, s. 251.

³⁴ A. Sadowski, *Polska polityka wschodnia a pogranicze Polsko – Białoruskie*, [w:] R. Stemplowski, A. Żelazo (red.), *Polskie pogranicza a polityka zagraniczna u progu XXI wieku*, Warszawa 2002, s. 289.

w tym regionie ma umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o współpracy transgranicznej z 16 września 1999 roku, sporządzona w Wilnie³⁵.

Pomysł utworzenia Euroregionu Niemen jako zorganizowanego modelu współpracy transgranicznej pomiędzy Polską, Białorusią, Litwą i Rosją pojawił się w lutym 1995 roku w Deklaracji III Bałtyckiego Forum Gospodarczego, które odbyło się w Wigrach niedaleko Suwałk. Projekt poprzedziło zawarcie bilateralnych porozumień transgranicznych, pierwszego w listopadzie 1992 roku przez ówczesnego wojewodę suwalskiego z przewodniczącym Administracji Obwodu Kaliningradzkiego oraz drugiego w 1994 roku z przedstawicielem władz województwa grodzieńskiego³⁶.

Następnie na początku listopada 1995 roku Wojewoda Suwalski i Przewodniczący Sejmiku Samorządowego Województwa Suwalskiego oraz Prezydent Polsko-Litewskiej Izby Gospodarczej podpisali porozumienie o utworzeniu Biura Euroregionu Niemen. W następnych miesiącach tj. w grudniu 1995 roku oraz w styczniu 1996 roku podpisane zostały kolejne, dwustronne porozumienia z dwoma powiatami litewskimi. Konsekwentne działania inicjatorów współpracy zaowocowały podpisaniem w lutym 1997 roku „Deklaracji o współpracy transgranicznej pomiędzy Wojewodą Suwalskim Rzeczypospolitej Polskiej, Administracją Obwodu Kaliningradzkiego Federacji Rosyjskiej, Zarządcami Powiatów Alytus i Mariampol Republiki Litwy i Wojewodą Grodzieńskim Republiki Białorusi”³⁷.

W efekcie, po trwających niecałe trzy lata staraniach, zabiegach i przygotowaniach 6 czerwca 1997 roku w Augustowie przedstawiciele władz Polski, Litwy i Białorusi podpisali „Porozumie o utworzeniu Związku Transgranicznego Euroregion Niemen”, strona rosyjska nie przystąpiła do porozumienia. Stronę polską reprezentował oraz w jej imieniu podpis złożył Wojewoda Suwalski³⁸.

Euroregion Niemen, nazwę swoją oczywiście wzięł od nazwy rzeki, rzeki szczególnej, bo do Niemna wpadają wszystkie inne rzeki z terenu całego

35 J. Gajewski, *op. cit.*, s. 295.

36 *Białoruś - Przewodnik...*, s. 197.

37 *Euroregion Niemen. Rys historyczny Euroregionu Niemen*, <http://www.niemen.org.pl/euroregiony/euroregion.php> [05.12.2005].

38 *Ibidem*.

Euroregionu, a te połączone wody Niemen niemal symbolicznie niesie do Bałtyku wpadając do morza prawie dokładnie na granicy litewsko-rosyjskiej. Euroregion Niemen obejmuje w Polsce obszar o powierzchni 205,45 tys. ha zamieszkały przez 1211 tys. mieszkańców, na Litwie obszar o powierzchni 195,4 tys. ha z 1331,3 tys. mieszkańców oraz na Białorusi obszar o powierzchni 250 tys. ha zamieszkały przez 1200 tys. mieszkańców³⁹.

W 1998 roku Euroregion Niemen po stronie polskiej zwiększył się, bo objął teren przynależny do województwa białostockiego. W kolejnym roku 1999 przyjęto województwo wileńskie ze strony litewskiej, a w związku z reformą podziału administracyjnego w miejsce województw suwalskiego i białostockiego weszło województwo podlaskie. W dniu 4 kwietnia 2002 roku w Białymstoku do Euroregionu dołączyło 5 rejonów Obwodu Kaliningradzkiego Federacji Rosyjskiej: Czerniachowski, Oziersk, Niestierow, Gusiew i Krasnoznamieński⁴⁰.

Euroregion swym zasięgiem terytorialnym obejmuje znaczą część regionu „Zielonych Płuc Polski” (ZPP), które z chwilą wejścia Polski do Unii Europejskiej stały się obszarem „Zielonych Płuc Europy” (ZPE). Liczne, unikalne zabytki i zespoły przyrodnicze znajdujące się na terenach przygranicznych to jeden z głównych walorów turystycznych euroregionu. Po stronie polskiej funkcjonują 4 parki narodowe stanowiące 31% powierzchni wszystkich parków narodowych w RP, wiele obszarów znajdujących się również pod ochroną przynależy do Litwy oraz Białorusi⁴¹.

Obszar Euroregionu Niemen ma szczególnie związek z Morzem Bałtyckim. Teren euroregionu określa ujście Niemna do morza na granicy rosyjsko-litewskiej, ale jak już było podkreślane, rozległe dorzecze Niemna znajduje się na terytorium Polski, Rosji, Litwy i Białorusi. Dodatkowym atutem tego obszaru jest najstarszy, czynny szlak wodny w tej części Europy, czyli Kanał Augustowski, łączący Polskę i Białoruś⁴².

Transgraniczna współpraca w ramach Euroregionu Niemen prowadzona jest przede wszystkim w zakresie gospodarki i handlu; kreowania powiązań pomiędzy krajami zachodnimi i wschodnimi ułatwiających handel, wy-

39 *Euroregiony*, <http://www.euro.pap.com.pl/euroregiony/> [05.12.2005].

40 *Euroregion Niemen. Rys historyczny Euroregionu Niemen*.

41 *Euroregiony*.

42 M. Proniewski, *op. cit.*, s. 318.

miany towarów i usług; infrastruktury publicznej; gospodarki leśnej i rolnictwa; ochrony środowiska naturalnego oraz zagospodarowania odpadów; współpracy z zakresu kultury, sportu, turystyki; nauki i oświaty; kooperacji w przeciwdziałaniu i likwidacji zagrożeń i klęsk żywiołowych oraz kreatywnego wykorzystania obszarów przygranicznych i inwestycji poprawiających infrastrukturę transgraniczną.

Euroregion Niemen jest doskonale funkcjonującą formą współpracy transgranicznej co obrazują efekty działań realizowanych w jego ramach. W 2002 roku zrealizowano 26 projektów, w tym najwięcej z dziedziny turystyki. Znaczącym projektem gospodarczym jest powstała w 1996 roku *Suwalska Strefa Ekonomiczna*⁴³.

Zorganizowany *Letni Festiwal Euroregionu Niemen*, na którym promowano Kanał Augustowski jako szlak wodny euroregionu, był urozmaicony znaczącym udziałem mieszkańców w tym ich uczestnictwem w konkursach oraz zawodach np. konkursie wiedzy o regionie. Innymi projektami były *Międzynarodowe Seminarium Ratownicze Białystok 2001*, *VI Suwalskie Eksploracje Teatralne*, *Rzeczpospolita Obojga Narodów w muzyce baroku* zainicjowanie przez Suwalskie Towarzystwo Muzyczne, *Przygraniczne spotkania młodzieży Hajnówka 2001*, jako rodzaj promowania kultury narodów Polski i Białorusi. Przywołane projekty tworzą koszt jednych z wielu zorganizowanych przedsięwzięć, finansowanych ze środków Programu Phare'99⁴⁴.

Opracowywane są szerokie zamierzenia dalszego współdziałania na terytorium Euroregionu. Rozważana są m.in. odbudowa i nowe, atrakcyjne zagospodarowanie Kanału Augustowskiego, wytyczenie nowych szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych oraz pieszych, wypromowanie przynależnych do euroregionu transgranicznych obszarów chronionych czy rozpoczęcie działalności ośrodka radiowo-telewizyjnego.

Euroregion Puszcza Białowieska

W dniu 25 maja 2002 roku podpisano porozumienie pomiędzy Rzecz-

43 K. Klupś, *op. cit.*, s. 252.

44 *Phare CBC – fundusz małych projektów*, Urząd Statystyczny Wrocław 2002. Cyt. za *Ibidem*, s. 252.

pospolitą Polską a Republiką Białoruś o utworzeniu na terenach dwóch państw Euroregionu „Puszcza Białowieska”. Najmłodszy, utworzony z udziałem polskich jednostek Euroregion swym zasięgiem obejmuje trzy regiony Białorusi: Kamieniecki, Prużański oraz Wisłocki. Ze strony polskiej tworzą go aktualnie powiat hajnowski złożony z gmin lub miast Hajnówka, Kleszczelce; Białowieża, Czeremcha, Czyże, Dubicze Cerkiewne, Narew i Narewka⁴⁵.

Integracja i współpraca pomiędzy regionami w ramach Euroregionu odbywa się niemal standardowo, ale ciągle priorytetowego ze względu na samą istotę współpracy transgranicznej traktowane są: ochrona środowiska, uzasadnione wykorzystywanie zasobów naturalnych, zbliżenie narodów i świadome zabezpieczanie środowiska społecznego dla przyszłych pokoleń oraz taktyczne zachowanie unikatowego w Europie kompleksu przyrodniczego. Polepszanie dysponowania odpadami przestrzennymi /objętościowymi/, wypracowywanie przyjaznych ludziom i środowisku systemów utylizacji odpadów, współpraca w zwalczaniu skutków klęsk żywiołowych a także rozbudowa infrastruktury transgranicznej są kolejnymi płaszczyznami aktywnej współpracy przyczynił się do rozwoju obszaru.

Znaczące w ramach Euroregionu Puszcza Białowieska są działania kulturalno-oświatowe, realizowane poprzez współdziałanie i wymianę grup społecznych, naukowych, zawodowych, sportowych, w tym w szczególności młodzieży.

Konsekwencją aktywnego współdziałania w euroregionie są zrealizowane, w tak krótkim okresie jego istnienia liczne projekty. *Puszcza Białowieska – geniusz przyrody – talent człowieka na styku kultur* to tytuł pierwszego projektu opracowanego i zrealizowanego w 2003 roku w Dubiczach Cerkiewnych. Drugim urzeczywistnionym przedsięwzięciem w działalności euroregionu był projekt *Poznajmy się wzajemnie* skupiony na szeroko rozumianej edukacji kulturowej młodzieży polskiej i białoruskiej w strefie Puszczy Białowieskiej, (Hajnówka 2003/2004)⁴⁶.

Uznany za priorytetowy i jednak osiągnięty cel współpracy w granicach tego młodego euroregionu stanowiło otwarcie turystycznego przejścia gra-

45 *The Puszcza Białowieska Euroregion*, http://www.wrotapodlasia.pl/en/region/euroregion_puszcza_bialowieska/ [08.01.2006].

46 K. Klupś, *op. cit.*, s. 251-252.

nicznego stwarzającego możliwość poznawania położonego po obu stronach granicy regionu Puszczy Białowieskiej.

W celu wzmocnienia i utrwalenia współpracy transgranicznej realizowano szereg imprez promocyjnych z racji trzeciej rocznicy utworzenia euroregionu. Cykl koncertów zatytułowany *Euroregion Puszcza Białowieska po trzech latach* zorganizowany w dniach od 26 do 29 maja 2005 roku odbywał się w Kleszczelach, Hajnówce i Narewce. Występy miały charakter międzynarodowy, gdyż uczestniczyli w nim artyści z Polski, Białorusi, a także m.in. Łotwy czy Serbii⁴⁷.

Korzyści i bariery współpracy w ramach euroregionów

Kontakty w ramach euroregionów działających na granicy polsko-białoruskiej są specyficznym i znaczącym rodzajem współpracy prowadzonej przez regionalne lub lokalne struktury władzy, co postrzegane jest nie tylko przez pryzmat pojedynczej granicy polsko-białoruskiej, ale dodatkowo dziejące się na znaczącej wschodniej granicy Unii Europejskiej, w tym oczywiście z Białorusią. Stosownym, interesującym podsumowaniem współpracy transgranicznej ze wschodnimi sąsiadami Polski, a od 2004 roku także Unii Europejskiej są słowa Dyrektora Wykonawczego Euroregionu Karpaty P. Helińskiego *„Inwestowanie w dobrosąsiedzkie stosunki jest zawsze inwestowaniem mądrym. Nie kosztuje ono tak naprawdę wiele, a pomaga w budowaniu mostów, choćby na początku jedynie w sensie przenośnym, budowanie kontaktów i związków osobistych, które przynoszą efekty szybciej, niż ktokolwiek by oczekiwał – choć często trudno te efekty powiązać z formalną działalnością organizacji euroregionalnej”*⁴⁸.

Władze Republiki Białoruś zgodnie z wymową podpisanej w 1992 roku umowy międzyrządowej o współpracy transgranicznej deklarowały akceptację rozwoju współpracy transgranicznej, w rzeczywistości często nie wyrażają jednak aprobaty na przystąpienie zainteresowanych jednostek administracyjnych do euroregionów. Bezsporne znaczenie dla takiego stanowiska mogą mieć również niejaka niejasność i ogólnikowość Polskich

47 *Euroregion Puszcza Białowieska*, <http://www.wphajnowka.home.pl/archiwum/2005/maj/euroregion1.htm> [08.01.2006].

48 K. Klupś, *op. cit.*, s. 258.

projektów. Przedstawiciele władzy białoruskiej wyrażają rezerwę wobec wszystkiego, co europejskie, sprzeczne z normami oraz prawodawstwem białoruskim⁴⁹.

Indywidualizm proponowanych form współdziałania pod wieloma względami utrudnia kooperację na regionalnym i lokalnym poziomie. Scentralizowana administracja białoruska, ogranicza uprawnienia i możliwości społeczeństwa lokalnego, co skutkuje małą aktywnością białoruskiej administracji w obwodach. Samodzielność samorządów w Polsce, daje im dużą wolność w podejmowaniu decyzji, czego w kontaktach zagranicznych zdecydowanie brak Białorusinom. Podobna bariera uwidacznia się w przypadku organizacji pozarządowych. Na Białorusi pomoc dla takich organizacji podlega opodatkowaniu, dodatkowo każdy projekt ngo'sów zgodnie z białoruskim prawem powinien zostać zaakceptowany przez władze szczebla centralnego. Polskie organizacje są bardziej aktywne i niezależne, mają znaczne doświadczenie w działaniach międzynarodowych, pozyskują dla swojej działalności znaczące środki. Kolejny aspekt trudności prowadzenia i rozwoju współpracy transgranicznej dotyczy finansowania współpracy powstałych euroregionów przygranicznych. Istnieje zróżnicowany poziom w możliwościach dysponowania środkami na współpracę transgraniczną, ale ciągle jest to sytuacja, gdy Polskie władze samorządowe dysponują bardzo ograniczonymi w stosunku do potrzeb środkami, natomiast strona białoruska praktycznie nie posiada środków na tego typu działania. Wsparcie Unii Europejskiej ukierunkowane na współpracę na jej granicach wschodnich, ciągle jest znacznie mniejsze niż finansowanie współpracy obszarów przygranicznych jej państw członkowskich. Specyfiką wschodniego pogranicza jest fakt występowania po obu stronach granicy pomocy unijnej udzielanej z odmiennych źródeł: inicjatywy INTERREG /dla strony unijnej/oraz Programu TACIS CBC /dla strony białoruskiej/⁵⁰.

Korzyści wynikające ze współpracy transgranicznej są różne w różnych sferach życia politycznego, gospodarczego, kulturalno-educacyjnego. W dziedzinie ekonomicznej euroregiony, w tym te na pograniczu białoru-

49 M. Ziółkowski, *op. cit.*

50 R. Sadowski, *Współpraca transgraniczna na nowej granicy wschodniej Unii Europejskiej*, „Prace OSW”, nr 14, sierpień 2000. Cyt. za M. Krystyniak, *Współpraca Polska – białoruska w kwestiach wspólnej granicy*, [w:] M. Krzysztofowicz (red.), *Polska...*, s. 86.

skim, związane są z poprawą, a w praktyce z budową infrastruktury oraz zagospodarowaniem przejść granicznych, które z chwilą przystąpienia Polski do UE, akurat na tej granicy są jednym z celów strategicznych. W sferach politycznej, społecznej i kulturalno-edukacyjnej tworzone są ośrodki edukacyjne, domy kultury, ośrodki promocji, organizowane imprezy mające na celu wzbogacanie o nowe doświadczenia świadomości i wiedzy obywatelskiej, wspierające wzajemną integrację konieczną przy niwelowaniu odwiecznych stereotypów i napięć, oraz nawiązywania, podtrzymywania i ustawicznego rozwoju „sąsiedzkich” kontaktów. Coraz bardziej znaczące są efekty zapoczątkowanych działań w obszarze ochrony środowiska naturalnego, prowadzące do stwarzania transgranicznych, udostępnianych wzajemnie obszarów chronionych, jak np. Puszcza Białowieska. Ustawicznie rozwijane są różne, coraz atrakcyjniejsze formy turystyki, rekreacji dobrze służące jednoczesnemu wykorzystaniu i promocji regionów.

Z dotychczasowych doświadczeń efektywności działających na pograniczu polsko-białoruskim Euroregionów Bug, Niemen i Puszcza Białowieska oraz wobec ograniczania demokracji przez Łukaszenkę, przy jednoczesnej aktywizacji opozycji demokratycznej, w szczególności skupionej wokół Aleksandara Milinkiewicza wsparcie dla białoruskich regionów przygranicznych, aktywizacja mniejszości białoruskiej w Polsce oraz wspieranie Polaków żyjących na Białorusi, dla zapewnienia wszystkim Białorusinom i Białorusinom respektu dla ich wolności i praw człowieka, jest sprawą najważniejszą i wymagającą ustawicznej, różnorodnej pomocy i jeszcze wieloletniego rozwoju współpracy w różnych dziedzinach życia publicznego. Bardzo ważnym w kontekście demokratyzacji Białorusi jest kształcenie młodych ludzi w krajach demokratycznych i stwarzanie im możliwości poznawania wolnych społeczeństw europejskich, czemu współpraca transgraniczna z założenie służy.

Artykuł opracowany na podstawie pracy magisterskiej